

ORIGINAL ARTICLE

The Semiotics of Iranian Stand-up Comedy: A Theoretical Framework Based on Roland Barthes' Codes

Tahereh Kazemi¹, Forough Kazemi^{*2}, Ali Rabi³

1. PhD Student of Linguistics Department, NT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor of Linguistics Department, CT. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3. Assistant Professor of Linguistics Department, ST. C., Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Correspondence:

Forough Kazemi

Email: f.kazemi86@yahoo.com

Received: 19/May/2025

Revised: 30/Jun/2025

Accepted: 23/Aug/2025

How to cite:

Kazemi, T.; Kazemi, F.; & Rabi, A. (2026). The Semiotics of Iranian Stand-up Comedy: A Theoretical Framework Based on Roland Barthes' Codes, *Journal of Sociolinguistics*, 9 (35), 1-16.

(DOI: [10.30473/il.2025.74617.1690](https://doi.org/10.30473/il.2025.74617.1690))

ABSTRACT

This research investigates the semiotics of Iranian stand-up comedy from 2011 to 2021. Roland Barthes' five codes framework was employed for semiotic analysis. The study aimed to address the following questions: How is a semiotic analysis of stand-up comedy feasible using the five codes? Which codes are prominent in the signifying language of Iranian stand-up comedy, and what messages and themes does this signifying language within stand-up comedy intend to convey to the audience? Through the analysis of 18 lexias from four stand-up comedy performances broadcast on national television and one performance from online media, 27 cultural codes, 16 semantic codes, and 14 symbolic codes were identified. The most frequent references within the cultural codes pertained to political and economic matters, and over half of the symbolic codes focused on the contrast between Iranians' opinions and authorities' perspectives. Consequently, through the humorous language of Iranian stand-up comedy writers, who represent the voice of Iranian society, a demand for the reconsideration of the country's politics and economic policy is evident. The utility of this type of study lies in its potential benefits for political and economic policymakers on one hand, and for those interested in writing stand-up comedy texts on the other, as a semiotic analysis of the language of stand-up comedy can lead to relevant practical insights.

KEYWORDS

Semiotics, Barthes' Five codes, Political Reference, Iranian Stand-up comedy, Sociolinguistics.

Introduction

Stand-up comedy, as a form of performing art, has gained increasing popularity in Iran over the past few decades. Iranian stand-up comedy, shaped by unique cultural and historical contexts, features distinctive elements and signs. This paper aims to analyze the semiotic structure of Iranian stand-up comedy using Roland Barthes' theoretical framework of the five narrative codes. Roland Barthes, a prominent French theorist, introduced the concept of *codes* to interpret hidden meanings in cultural texts. According to Barthes (1970), every cultural text comprises a set of codes through which various meanings are conveyed to the audience.

In one of his works (Barthes, 1387 [2008 Persian edition]), Barthes distinguishes between the "readerly text," characterized as traditional, linear, closed, and containing predetermined meanings, and the "writerly text," which is open, multilayered, ambiguous, deconstructive, and analyzable. Stand-up comedy texts appear to fall under the category of writerly texts. Thus, by applying Barthes' theoretical framework to Iranian stand-up comedy, a deeper understanding of the hidden messages and meanings within this art form can be achieved.

Barthes' five codes include: the hermeneutic code (enigmas), the proairetic code (actions), the semantic code (meanings), the symbolic code (oppositions), and the cultural code (reference to shared knowledge). Each of these can contribute to a deeper and more precise analysis of the signs and meanings in stand-up comedy.

Iranian stand-up comedy, particularly during the 2010s (1390s in the Persian calendar), has become a platform for expressing social and political criticism. Accordingly, this research addresses the following questions: 1- Which of Barthes' five narrative codes are most frequently employed in the semiotic language of Iranian stand-up comedy during the 2010s? 2- What messages do comedians intend to convey through the use of signs? Based on these questions, the study proposes the following hypotheses: 1- The cultural code is the most frequently used in the semiotic language of Iranian stand-up comedy in the 2010s. 2- Stand-up comedians use signs to convey social, cultural, and political messages to their audience.

Methodology

This research adopts an analytical method with data collected through library sources. The selection criteria for stand-up comedy performances were based on performer diversity and public popularity. Notably, the top performers from various seasons of the popular television program *Khandevaneh* were included, as indicated by public voting results. The study analyzed performances from the top three comedians in each season, along with one performance selected from an online platform called "Cafe Stand-up." While a broader sample would have enriched the analysis, the chosen scope was deemed sufficient for a research article.

The study finds Barthes' five codes to be effective in decoding the signs within the texts: the hermeneutic code identifies narrative enigmas, the proairetic code identifies narrative actions, and the semic, symbolic, and cultural codes reveal deeper meanings and references.

Findings

Nineteen lexias were extracted from four stand-up comedy performances. The analysis revealed 27 instances of the cultural code, 16 instances of the semantic code, and 14 instances of the symbolic code.

Discussion and Conclusion

The findings indicate that within the 27 cultural codes identified, 14 referred to political themes, 7 to economic issues, and 5 to human relationships. The presence of symbolic codes, particularly 8 instances depicting the opposition between the people and authorities, suggests that these performances function as a medium through which public sentiment is conveyed to officials. This implies that there is a perceived need for political and economic reform in Iran, articulated through the soft protest inherent in humor. The dominance of the cultural code,

accounting for 53.8% of references to political subjects, and the fact that 57% of symbolic codes reflect a people-versus-authority dynamic, suggest that Iranian audiences use stand-up comedy as a subtle yet powerful form of sociopolitical critique.

Keywords

Semiotics, Barthes' Five codes, Political Reference, Iranian Stand-up comedy, Sociolinguistics.

«مقاله پژوهشی»

نشانه‌شناسی استنداپ‌کمدی ایرانی با تکیه بر چارچوب نظری رمزگان رولان بارت

طاهره کاظمی^۱، فروغ کاظمی*^۲، علی ربیع^۳ **iD**

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان‌شناسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. دانشیار گروه زبان‌شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه زبان‌شناسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

نویسنده مسئول:

فروغ کاظمی

رایانامه: f.kazemi86@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

استناد به این مقاله:

کاظمی، طاهره؛ کاظمی، فروغ؛ ربیع، علی (۱۴۰۵). نشانه‌شناسی استنداپ‌کمدی ایرانی با تکیه بر چارچوب نظری رمزگان رولان بارت، فصلنامه زبان‌شناسی اجتماعی، ۹ (۳۵)، ۱-۱۶.

(DOI: [10.30473/IL.2025.74617.1690](https://doi.org/10.30473/IL.2025.74617.1690))

چکیده

پژوهش پیش رو به بررسی نشانه‌های استنداپ‌کمدی ایرانی در دهه نود شمسی پرداخته است. در این مقاله، چارچوب نظری رمزگان پنجگانه رولان بارت الگوی انجام پژوهش است. هدف پاسخ به این سوالات است که بررسی نشانه‌های استنداپ‌کمدی با رمزگان پنجگانه چگونه امکان طرح می‌یابد؟ کدام رمزگان در زبان نشانه‌های استنداپ‌کمدی ایرانی بارز است و زبان نشانه‌های موجود درصدد انتقال چه پیامی به مخاطب است؟ طی بررسی ۱۸ واحد خوانش از چهار استنداپ‌کمدی در رسانه ملی و یک استنداپ از رسانه فضای مجازی، یافته‌ها نشان داد که ۲۷ رمزگان فرهنگی، ۱۶ رمزگان معنایی و ۱۴ رمزگان نمادین قابل شناسایی است. بیشترین ارجاعات رمزگان فرهنگی، از نوع ارجاعات سیاسی و اقتصادی است و بیشتر از نیمی از رمزگان نمادین به تقابل بین تفکرات مردم و مسئولین می‌پردازد. لذا زبان طنز نویسندگان استنداپ‌کمدی‌های ایرانی که صدای جامعه ایران است، خواستار انجام بازنگری در مسائل سیاسی و اقتصادی ایران است. نتایج این پژوهش می‌تواند از یک سو برای تصمیم‌گیران سیاسی و اقتصادی و از سوی دیگر برای نویسندگان متون استنداپ‌کمدی مفید باشد. زیرا از این طریق، می‌توان به نتایج کاربردی مناسبی رسید.

واژه‌های کلیدی

نشانه‌شناسی، رمزگان پنجگانه بارت، ارجاعات سیاسی، استنداپ‌کمدی ایرانی، زبان‌شناسی اجتماعی.

مقدمه

استنداپ‌کمدی به عنوان یکی از اشکال هنرهای نمایشی، در دهه‌های اخیر به طور فزاینده‌ای در ایران محبوبیت یافته است. این هنر که به صورت زنده و با حضور تماشاگران اجرا می‌شود، به کمدین‌ها این امکان را می‌دهد تا با استفاده از طنز و شوخی، به نقد مسائل اجتماعی، فرهنگی و سیاسی بپردازند. استنداپ‌کمدی ایرانی، با توجه به زمینه‌های فرهنگی و تاریخی خاص خود، دارای ویژگی‌ها و نشانه‌های منحصر به فردی است. در این مقاله، قصد داریم با استفاده از چارچوب نظری رمزگان رولان بارت، به تحلیل نشانه‌شناسی استنداپ‌کمدی ایرانی بپردازیم. رولان بارت^۱، نظریه‌پرداز برجسته فرانسوی، با معرفی مفهوم رمزگان، به تحلیل و تفسیر نشانه‌ها و معانی پنهان در متون فرهنگی پرداخت. او معتقد بود که هر متن فرهنگی، شامل مجموعه‌ای از رمزگان است که به واسطه آن‌ها، معانی مختلفی به مخاطب منتقل می‌شود. بارت (۱۳۸۷) در اس/زد به معرفی متن خواندنی به عنوان متنی سنتی، بسته، خطی، قابل فهم و با معانی از پیش تعیین شده اشاره می‌کند و در مقابل متن نوشتنی را متنی گشوده، چندلایه، ایهام‌دار، ساختارشکن و قابل تحلیل می‌داند. به نظر می‌رسد متون استنداپ‌کمدی در زمره متون نوشتنی هستند و با استفاده از چارچوب نظری بارت در تحلیل استنداپ‌کمدی ایرانی، این امکان هست تا به درک عمیق‌تری از پیام‌ها و معانی نهفته در این هنر برسیم. به عنوان مثال، می‌توانیم بررسی کنیم که چگونه کمدین‌ها برای القا مفاهیم از نشانه‌ها بهره‌می‌گیرند. از طرفی تا مخاطب قادر به رمزگشایی نباشد خنده اتفاق نمی‌افتد و اینکه این نشانه‌ها از چه رمزگانی بهره‌می‌گیرند، زیرا کمدین گویا قرار است با زبانی رمزگونه ما را با مسائل اجتماعی و فرهنگی ایران آشنا کند و به نقد آنها بپردازد. به نظر می‌رسد کمدین و نویسنده متن‌های استنداپ‌کمدی، ابزار طنز انتقادی را به بهترین شکل به کار می‌برند به شکلی که خنده را میهمان صورت مخاطبین خود می‌کنند و از طرفی پیام انتقادی خود را نیز به گوش بالادستی‌ها می‌رسانند. در این راستا، ابتدا به معرفی نظریه رمزگان بارت و مفاهیم کلیدی آن خواهیم پرداخت. سپس، با تحلیل نمونه‌هایی از استنداپ‌کمدی ایرانی به بررسی نشانه‌ها و رمزگان موجود در این هنر می‌پردازیم. در نهایت، نتایج حاصل از این تحلیل را

مورد بحث قرار داده و به تأثیرات اجتماعی و فرهنگی استنداپ‌کمدی ایرانی خواهیم پرداخت. پژوهش برای حصول این منظور، با دید نشانه‌شناسی به لایه‌های معنایی زیرین و بیرون کشیدن نشانه‌های این پدیده فرهنگی و زبانی می‌پردازد. شاید تا به حال در یک جمع دوستانه یا حتی در یک اجرای استنداپ‌کمدی احساس کرده باشید که بخش از سخنان اجراکننده خنده‌دار نیست. اما جمع زیادی به موضوع می‌خندند و شما با خود می‌اندیشید که حتما متوجه طنز مطلب نشده‌اید چون شما سراپا گوش هستید و تا پایان جمله و تا قبل از انفجار خنده، مطالب را به دقت شنیده‌اید و گوش داده‌اید! پس مشکل کجاست؟ سجدی در کتاب نشانه‌شناسی کاربردی خود اشاره به موضوع بیش‌رمزگذاری می‌کند و معتقد است که "هرچه بیش‌رمزگذاری بیشتر باشد جامعه مخاطب، یعنی جامعه آشنا با رمزگان کوچکتر می‌شود"^۲ (سجدی، ۱۳۸۷: ۱۴۶). پس اگر شما نمی‌توانید به استنداپ‌کمدی بخندید و یا متوجه طنز نیستید، شاید در خارج از جامعه آشنا با رمزگان هستید. این همان نقطه‌ای بود که شروع این بررسی را رقم زد. یعنی بررسی نشانه‌های زبان استنداپ‌کمدی که امروزه حتی به افتخارش کافه‌های استنداپ‌کمدی شلوغ می‌شوند. رمزگان بارت شامل رمزگان چيستانی یا هرمنوتیکی^۳، رمزگان کنشی^۴، رمزگان نمادین یا تقابلی^۵، رمزگان فرهنگی^۶ است، که هر یک از این رمزگان می‌توانند به تحلیل عمیق‌تر و دقیق‌تر نشانه‌ها و معانی موجود در استنداپ‌کمدی کمک کنند (Barthes, 1970). استنداپ‌کمدی ایرانی در دهه نود شمسی با توجه به تحولات اجتماعی و سیاسی این دوره، به بستری برای بیان نقدها و نظرات مختلف تبدیل شده است. طنزپردازان با استفاده از نشانه‌ها و رمزگان مختلف، تلاش می‌کنند تا پیام‌های خود را به شکلی هنری و تأثیرگذار به مخاطبان منتقل کنند. در این راستا، سوالات پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شوند: ۱- کدام یک از رمزگان پنجگانه رولان بارت کاربرد بیشتری در زبان نشانه‌ای استنداپ‌کمدی ایران در دهه نود شمسی دارند؟ ۲- طنزپردازان حیطه استنداپ‌کمدی قصد دارند چه پیامی را منتقل کنند؟ بنابر آنچه در سوالات مطرح شد به نظر پژوهشگر این فرضیات را

2. Hermeneutic Code (Enigma Code)
3. Proairetic Code (Action Code)
4. Symbolic Code
5. Cultural Code (Referential Code)
6. Semantic Code

1. Roland Barthes

تنها به‌عنوان یک ابزار بیانی، بلکه به‌عنوان یک ابزار فرهنگی-سیاسی برای بازتعریف هویت ایرانیان در آمریکا استفاده شده است (Ashouri Talooki, 2017). پژوهش دیگری نشان می‌دهد که کم‌دین‌های استندآپ، مهارت ویژه‌ای در پردازش و نمایش تجربه‌های آسیب‌زا دارند (MacRury, 2021). مقاله از دیدگاه‌های برگسون درباره خنده و نظریه‌های روابط ابژه‌ای برای تبیین بازسازی فرهنگی استندآپ کم‌دی بهره می‌برد. نویسنده معتقد است اجراهای آنها نوعی نوسان نمایشی بین اضطراب‌های پارانوئید-اسکیزوئید و افسردگی را ایجاد می‌کند که به مخاطب امکان پردازش احساسات سرکوب‌شده را می‌دهد. با مطالعه و کنکاش در آثار پیشین به نظر می‌رسد که جای نشانه‌شناسی استندآپ کم‌دی ایرانی در بین آثار خالی است.

روش پژوهش

مطالعه پیش روی با روش تحلیلی انجام شده و شیوه گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای است. معیار انتخاب استندآپ کم‌دی‌ها، تنوع در اجراکننده و اقبال عمومی به استندآپ‌ها بوده است. مثلاً اجراهای نفرت برتر برنامه خندوانه در مسابقات استندآپ کم‌دی با اقبال گسترده روبرو شده است و این را از آرای مردمی که برندگان هر فصل را مشخص می‌کنند قابل تشخیص است و پژوهش از اجراهای سه نفر اول در هر فصل بهره برده است که آمار مردمی بیشتری را دریافت کرده‌اند. از رسانه‌های اینترنتی نیز از یک کانال با نام کافه استندآپ یک اجرا انتخاب شده است. قطعاً جامعه آماری می‌توانست گسترده‌تر از این باشد اما برای گنجاندن مطالب در یک مقاله پژوهشی به همین میزان اکتفا شد.

رمزگان رولان بارت

به نظر می‌رسد که رمزگان پنجگانه بارت در رمزگشایی نشانه‌ها موفق عمل می‌کنند. بدین صورت که رمزگان هرمنوتیک چیستی‌ها را می‌یابد و رمزگان کنشی عملکردهای داستان را شناسایی می‌کند و سپس رمزگان معنایی، سمبولیک و فرهنگی مدلول‌ها را به شکل پاسخی به دست می‌دهد. می‌توان گفت رمزگان هرمنوتیک (چیستانی) و رمزگان کنشی نشانه‌هایی هستند که در تفسیر آنها از رمزگان معنایی، نمادین و فرهنگی کمک می‌گیریم تا این نشانگی را رمزگشایی کنیم.

می‌توان برای این مطالعه در نظر گرفت: ۱- رمزگان فرهنگی کاربرد بیشتری در زبان نشانه‌ای استندآپ کم‌دی ایران در دهه نود شمسی دارند. ۲- طنزپردازان حیطه استندآپ کم‌دی با استفاده از نشانه‌ها، پیام‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را به مخاطبان خود منتقل می‌کنند.

این سوالات و فرضیات به ما کمک می‌کنند تا به درک بهتری از نقش و تأثیر استندآپ کم‌دی در جامعه ایرانی دست یابیم و به تحلیل دقیق‌تری از این هنرنمایشی که به زبان گره خورده است، بپردازیم. همچنین، این پژوهش می‌تواند به روشن شدن چگونگی استفاده از نشانه‌ها و رمزگان در هنر استندآپ کم‌دی و تأثیر گرفتن نشانه‌ها از شرایط جامعه را ردیابی کند.

پیشینه مطالعاتی

در این بخش سعی شده است تا نزدیکترین مطالعات فارسی و انگلیسی اخیر مرتبط به این پژوهش بررسی شوند. اولین اثر کتابی از جودی کارتر و ترجمه کلهر و جعفرپور در تالیفات یافت شد که در آن ساختار یک استندآپ کم‌دی موفق را آموزش می‌دهد (۱۳۹۶). محمودی بختیاری و احمدی (۱۳۹۷) با تحلیل طنز کلامی، نقد اجتماعی، ارتباط مستقیم با مخاطب و استفاده از بداهه‌گویی در آثار عبید، نشان می‌دهند که او نه تنها یک طنزپرداز ادبی، بلکه به نوعی پیشگام استندآپ کم‌دی ایرانی است و با بهره‌گیری از شوخی‌های موقعیتی، هجو و نقدهای اجتماعی مشابه استندآپ کم‌دین‌ها، فضایی مشابه با اجرای زنده کم‌دی ایجاد می‌کند، و نوعی پیش‌درآمد بر استندآپ کم‌دی مدرن محسوب می‌شود. کربلائی‌زاده (۱۴۰۰) کتابی با عنوان "واسخندیش" است که برای آموزش استندآپ کم‌دی طراحی شده است. در اثری دیگر، عابدی و رضی (۱۴۰۲) سه مورد از اجراهای ایرانی استندآپ کم‌دی را تحلیل کرده و به این نتیجه رسیده‌اند که استندآپ کم‌دی در دوره معاصر به‌عنوان یک هنر بینارشته‌ای در ایران رواج یافته و به دلیل طنزآمیز بودن، سادگی اجرا و تعامل با مخاطب، محبوبیت بیشتری پیدا کرده است.

در بین آثار انگلیسی یک رساله انگلیسی به بررسی اجراهای ایرانیان مهاجر دور از وطن می‌پردازد که نه تنها نمایانگر فرهنگ ایرانی هستند و سعی در افزایش آگاهی عمومی در آمریکا دارند، بلکه استندآپ کم‌دی را به‌عنوان یک عنصر اصلی در خود جای داده‌اند و او نتیجه می‌گیرد که طنز در خاطرات، استندآپ کم‌دی و فیلم‌های ایرانی-آمریکایی نه

ما تو محله‌مون خندانده‌شو نداریم خفتانده‌شو داریم. خفتانده‌شو نشانه ابداعی است و نوعی رمزگان معنایی است که کم‌دین هم دال جدید و هم معنای جدید را معرفی می‌کند.

رمزگان نمادین

رمزگان نمادین بر پایه تقابل‌ها و تضادها استوار است و این تضادها می‌توانند میان شخصیت‌ها، مفاهیم یا حتی محیط‌های مختلف داستان وجود داشته باشند (Barthes, 1974: ۱۹). در طنز، تضادها به‌طور معمول می‌توانند به ایجاد موقعیت‌های متضاد، یا ضدیت‌های دو گروه یا دو مفهوم رخ دهد و در نهایت به فاش شدن تناقض‌های فرهنگی یا اجتماعی منجر شوند. در استنداپ‌کمدی، کم‌دین‌ها ممکن است با استفاده از این تضادها، شوخی‌هایی را مطرح کنند که دنیای فرهنگی و اجتماعی مخاطبان را به چالش بکشند. برای مثال وقتی مهرداد جوانمردی در اجرای خود می‌گوید عزیزان، غرب به جز برهنگی، بی بندوباری، واکسن خریدن، آسایش و آرامش و مقداری ثبات اقتصادی هیچ چیز دیگه‌ای نداره، در حال نشان دادن تقابل غرب با ایران است و از این تقابل قصد نشان دادن جوانب مثبتی است که در ایران نیست چون به جز یک عنصر برهنگی، بقیه عناصر نام‌برده آن چیزی است که در ایران کمبود آن حس می‌شود و کم‌دین با نشان دادن این تقابل در حال به رخ کشیدن خرید واکسن، آسایش، آرامش و ثبات اقتصادی است که کمبودهای مخاطب ایرانی است.

رمزگان فرهنگی

این رمزگان به دانش، باورها، و سنت‌های فرهنگی اشاره دارد که مخاطب از آنها در جامعه خود می‌تواند مطلع باشد و مولف در متن به آنها ارجاع می‌دهد و به کار می‌برد (Barthes, 1974). این کدها به اطلاعاتی وابسته هستند که مخاطب از پیش درباره جهان دارد. برای مخاطب ایرانی در یک اجرای استنداپ‌کمدی اطلاعات مکانی، زمانی سیاسی و اجتماعی رایج ایران لازم است تا بتواند رمزگان فرهنگی کم‌دین را رمزگشایی کرده و نشانه‌های کم‌دین را درک کند. برای نمونه وقتی که میثم درویش‌انپور در یکی از اجراهای خود می‌گوید: یک نگاه اینجوری (همراه با پوزخند و از سر تحقیر) یعنی یکجا تمام اون تحریم‌هایی که به ما اعمال کردن را جواب دادم، مخاطب باید از اوضاع روز سیاسی ایران مطلع باشد تا به طنز میثم درویش‌انپور بخندند و بدانند که

رمزگان هرمنوتیک

رمزگان هرمنوتیکی در هر متن چرایی روایت را در ذهن مخاطب ایجاد کرده و در روند داستان پاسخ‌ها نمایان می‌شوند و یا به تعویق می‌افتند (Barthes, 1974). استنداپ‌کمدی می‌تواند شامل یک خط داستانی باشد و یا شامل تعدادی از حوادث که کم‌دین پشت سر هم قرار می‌دهد و در اکثر مواقع این اول شخص مفرد و همان خود کم‌دین است که داستان و حوادث را از سر می‌گذراند و گویا شوخی کردن با خود را انتخاب می‌کنند تا به شکل راحت تری بتوانند از مخاطب خنده بگیرند. چرایی‌ها و چیستی‌ها حول محور داستانهای اول شخص راوی ایجاد می‌شود.

رمزگان کنشی

این رمزگان به کنش‌هایی اشاره دارد که به دنبال هم می‌آیند و در پی هم پیش می‌روند. در واقع، این رمزگان اتفاقات و حوادث خط داستانی هستند (Barthes, 1974). مثلاً در استنداپ‌کمدی علی صبوری در مورد اشتغال او، صحنه سرقت از موسسه مالی یکی از رمزگان کنشی است که داستان را به پیش می‌برد. این رمزگان به آنچه که در داستان به‌طور فیزیکی اتفاق می‌افتد اشاره دارد. البته در طنز و استنداپ‌کمدی، کنش‌ها هم در داستانی که روایت می‌کنند است و هم می‌توانند به‌عنوان لحظات شوخی، واکنش‌های غیرمنتظره یا حرکت‌های فیزیکی کم‌دین‌ها که تماشاگران را به خنده می‌اندازد نیز ظاهر شوند مثلاً در اجرای علی صبوری لحظه‌ای است که او سینه‌خیز شدن در صحنه سرقت موسسه را عملاً نشان می‌دهد و روی زمین دراز می‌کشد و روایت داستان را برای چند ثانیه خوابیده ادامه می‌دهد.

رمزگان معنایی

این رمزگان به مفهوم بار معنایی و معنای ضمنی اشاره دارد که از کلمات، نمادها، یا نشانه‌ها در داستان به دست می‌آید (Barthes, 1974). این بخش رمزگان به حیثه معناشناسی زبان وارد می‌شود. رمزگان معنایی برای شفاف‌سازی مفاهیم و ایجاد رابطه‌های معنایی پیچیده در داستان‌ها به کار می‌روند. در طنز، این می‌تواند به استفاده از زبان دوجانبه، شوخی‌های کلامی، یا نمادهای خاص که بار معنایی دارند، ارتباط پیدا کند. در استنداپ‌کمدی گاه کم‌دین از این هم فراتر رفته و دست به خلق دال و مدلول‌های جدید و ابداعی می‌زند مثلاً در اجرای خفت‌گیری علی قریب می‌گوید:

و اجتماعی برای ایجاد ارتباط با مخاطبان استفاده می‌کنند و چگونه این ارجاعات می‌توانند به تقویت یا تضعیف پیام‌های گروه دیگر در جامعه منجر شوند.

نتایج این تحلیل می‌تواند به روشن شدن نقش استنداپ‌کمدی در بازتاب و شکل‌دهی به فرهنگ و جامعه ایرانی کمک کند. همچنین، این نتایج می‌توانند به درک بهتری از چگونگی تأثیرپذیری استنداپ‌کمدی از تغییرات اجتماعی و فرهنگی بیانجامد. با تحلیل دقیق این اجراها، می‌توانیم به شناخت بهتری از پویایی فرهنگی و اجتماعی موجود در جامعه ایرانی دست یابیم و نقش استنداپ‌کمدی را به عنوان یک ابزار فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی قرار دهیم. از طرفی این تحلیل می‌تواند به نویسندگان متون طنز و استنداپ نیز کمک کند تا با ساز و کار زبانی خلق طنز آشنا شوند.

هجده واحد خوانش از چهار اجرا استنداپ‌کمدی

مرز رمزگان معنایی، نمادین و فرهنگی گاه در شناسایی دشوار است و شاید تفسیر متفاوتی در بین صاحب‌نظران مختلف داشته باشد. در این بخش سعی بر این است تا دلایل به شکل روشن بیان شوند تا علت انتخاب انواع رمزگان برای مخاطب روشن گردد. در ادامه واحدهای خوانش چهار اجرا ارائه و تحلیل می‌شوند.

اجرای اول در برنامه خندوانه در بخش خنداننده‌شو ۳ اجرا شده است. اجراکننده علی غریب برنده این فصل از خنداننده‌شو بوده است. داستان این اجرا درمورد زورگیری یا خفت‌گیری در محله کمترین است. راوی داستان اول شخص مفرد است. علی غریب در اجرا از لهجه شمالی نیز بهره می‌گیرد. رمزگان کنشی عمل خفت‌گیری و زورگیری در محله کمترین است که در یکی از شهرهای شمالی است اما نام شهر خاصی برده نمی‌شود و به معرفی منطقه شمالی و استان مازندران از ایران بسنده می‌کند.

واحد خوانش (۱):

بچه محله ما معتقدند هر چیزی که تو خیابونه جزو مشاعته و واسه همه است. تو محله‌های دیگه به این میگن خفت‌گیری، محل ما میگن طرح برداشتن فاصله طبقاتی.

معرفی متفاوت خفت‌گیری به عنوان "هرچی تو خیابونه مشاعته" و ایجاد یک علامت سوال در ذهن حضار، سپس با پاسخ به آن که جاهای دیگه بهش میگن خفت‌گیری باعث خنده حضار می‌شود و حتی در ادامه به ارائه معادل‌های

تحریم‌ها چه هستند و با یک پوزخند نمی‌شود پاسخ تحریم‌های کمرشکن آمریکا را داد و همین عدم تجانس باعث خنده می‌شود. نظریه عدم تجانس را آلیسون راس بدین گونه بیان می‌کند "بیان‌کننده این موضوع است که طنز از بطن تناقض بین آنچه که توقع می‌رود و آنچه که عملاً در طنز رخ می‌دهد حادث می‌شود (۱۳۹۷:۲۹). بنابراین دانستن ارجاع خارجی برای درک بهتر این عدم تجانس و در نتیجه خنده، ضروری است.

واحد خوانش

بارت در کتاب اس/زد متن را به اجزای کوچکی تقسیم می‌کند که آنها را Lexia می‌نامد که آن را در فارسی واحد خوانش می‌نامیم (Barthes, 1974) یک واحد خوانش، یک واحد معنایی است که می‌توان آن را مستقل ولی در همان ساختار و نظام تحلیل کرد. این واحد می‌تواند جمله، عبارتی کوتاه یا حتی کلمه‌ای باشد که حامل بار معنایی و قابل تفسیر است و در فضای نشانه‌ای باید رمزگشایی شود تا به مفهوم واقعی آن دست یافت.

تحلیل داده‌ها

سه اجرا از بین اجراهای نفرات برگزیده سه فصل خندوانه در بخش مسابقات انتخاب بهترین استنداپ‌کمدی «خنداننده شو» انتخاب شده است و یک اجرا نیز از کانالی در رسانه جمعی با نام کافه استنداپ انتخاب شد که به شکل تخصصی و برای سرگرمی حاضرین در یک کافه در تهران استنداپ اجرا می‌شود. برگزیدگان سه دوره مسابقه خنداننده شو، در صدا و سیمای ملی در شبکه نسیم به ترتیب عبارتند از: میثم درویش‌نایور (۱۳۹۶)، علی صبوری (۱۳۹۹) و علی غریب (۱۴۰۰). از اجراهای خارج از رسانه ملی در شبکه‌های مجازی اجرای مهرداد جوان (۱۳۹۹) از شبکه کافه استنداپ مورد بررسی قرار گرفت.

روش تحلیل ما بر مبنای نظریات رولان بارت، به ویژه مفهوم رمزگان فرهنگی، نمادین و معنایی است. بارت معتقد است که هر متن یا اجرا، مجموعه‌ای از رمزگان را در بر دارد که می‌تواند به صورت همزمان و در تعامل با یکدیگر عمل کنند (۱۹۷۴). در این تحلیل، تلاش خواهیم کرد تا به درک عمیق‌تری از نحوه استفاده کمترین‌ها از نشانه‌ها و رمزگان در ایجاد طنز و ارتباط با مخاطب دست یابیم. به عنوان مثال، بررسی خواهیم کرد که چگونه کمترین‌ها از ارجاعات فرهنگی

واحد خوانش (۳):

عشق جاش اینجاست. بنده پول، مال دنیا ارزشی نداره که!

در این واحد خوانش پاسخ خفت‌گیر به علی قریب در مقابل اعتراض علی غریب به دزدیدن قاب گوشی که عشق او برایش خریده است را می‌بینیم و رمزگان نمادین قابل ردیابی است زیرا در پند و اندرزهای عارفانه از دهان دزدی شنیده می‌شود که زشتی کار خودش را نمی‌بیند و در عوض در مقابل شخص متضرر با سخنان عارفانه موقعیت را وارونه جلوه می‌دهد، گویا که مال باخته عملی نکوهیده انجام داده است. بنابراین تقابل نمادین بین دو شخصیت همزمان دزد و عارف را در سیا سمور (زورگیر) می‌بینیم.

واحد خوانش (۴):

یه بار دستش تو جیبم بود پلیس از راه رسید گفت: تو جیب ایشون دنبال چی میگردی؟ گفت: والا به خدا دنبال یه لقمه نون حلال. به پلیس گفتم دروغ میگه خفت‌گیره بگیریدش. داشتن میگرفتن همون لحظه خبرنگار عزیزمون آقای بای تشریف آورد و گفت: خفت‌گیری معضلات این روزای ماست، بعد دستش دراز کرد و یه تازه عروس و داماد درآورد و گفت: با اینکه خفتگیری زیاده اما اینها همین امروز ازدواج کردن دارن میرن سرخونه زندگیشون. باریکلا.

این واحد خوانش دارای دو رمزگان فرهنگی است یکی اشاره به شعار سالانه فرزندآوری و دیگری اشاره به خبرنگار صدا و سیما آقای بای است. هر دو مفاهیمی هستند با ارجاع بیرونی که شخص شنونده باید از هر دو مطلع باشد تا به رمزگشایی دست یابد. رمزگان نمادین لقمه حلال و دزدی است که شنونده می‌داند در واقعیت این دو کنش متناقض هستند ولی سیا سمور این دو را یکی می‌داند و گویا سیا سمور فراموش کرده است که عمل او دزدی است اما سخنش مانند یک زاهد متشرع است که زورگیری را درآوردن لقمه حلال می‌داند. زاهدی که دست در جیب ملت دارد. عبارات مذهبی و مدنی سیا سمور در داستان کم‌دین عبارتند از: لقمه حلال، به خدا خیر نمی‌بینی، فاصله اجتماعی، راضی نیستم، بنده پول نباش، فقط خدا میتونه منو قضاوت کنه. آخرین جمله کم‌دین نیز برای پایان دادن به اجرایش این است که: ولی نمیدونم چرا پند اخلاقی استنداپم از یه خفتگیر شد.

در پایان اجرا این سوال مطرح است که چه خفت‌گیری است که همیشه همراه مردم است و حرف‌های عابدانه و زاهدانه بر زبان دارد و دست در جیب ملت زیرا مالیات برافزوده از مردم

دیگری مثل "طرح برداشتن فاصله طبقاتی" و ایجاد رمزگان معنایی متفاوت برای خفت‌گیری بازم از مخاطب خنده می‌گیرد. دلیل خنده آن است که مخاطب با خفت‌گیری از طریق ارجاع دنیای خارج و در واقعیت می‌داند که یک نوع دزدی همراه با خشونت است و هیچ ارتباطی با مفاهیم مدنی چون برداشتن فاصله طبقاتی و مشاعات ساختمانی در فرهنگ آپارتمان نشینی ندارد و اینجاست که کم‌دین از این تفاوت بافت موقعیتی بین رمزگان فرهنگی (واقعیت مفاهیم مشاعات و طرح برداشتن فاصله طبقاتی) بهره می‌گیرد تا منجر به خنده مخاطب گردد. این یک نوع بهره‌وری از عدم تجانس در زبان طنز است که راس (۱۳۹۷) به آن اشاره می‌کند و آن را یکی از دلایل شکل‌گیری زبان طنز می‌داند. خفت‌گیری کجا و طرح برداشتن فاصله طبقاتی کجا! اجراکننده به خوبی از سه رمزگان کنشی، معنایی و فرهنگی دربخش آغازین بهره‌گرفته است. در این واحد از خوانش رمزگان کنش خفت‌گیری تعریف جدید از خفت‌گیری، با رمزگان معنایی دو معنای ضمنی طرح برداشتن فاصله طبقاتی و مشاعات، رمزگان فرهنگی هم ارجاع به واقعیت خفت‌گیری یا همان زورگیری است.

واحد خوانش (۲):

بین تو محل ما کلاً زمانی وجود نداره که خفتگیر تو کوچه نباشه. دیگه انتخاب با خودته کی (چه زمان) بری تا کی (چه کسی) خفتت کنه. یعنی هر وقت من می‌خوام برم بیرون یک ساعت دارم از پنجره بیرون نگاه می‌کنم بابام میگه چرا نمیری؟ میگم خفتگیر مورد علاقه پیدا نمی‌کنم.

این واحد خوانش حاوی رمزگان فرهنگی و رمزگان معنایی است. ارجاع به نوع خفت‌گیری در محله کم‌دین رمزگان فرهنگی و معنای ضمنی جدید از خفت‌گیری که حضور دائمی زورگیر و حق انتخاب زورگیر توسط مردم محله رمزگان معنایی است.

در ادامه با نشانه‌های حاوی رمزگان نمادین روبرو هستیم که انتخاب خفت‌گیر مورد علاقه را در تقابل با انتخاب دختر موردعلاقه می‌گذارد. در واقع در گستره معنایی اصطلاحات و جملات رایج در فارسی به گوش ما دختر مورد علاقه پیدا کردن، آشنا است اما تا به حال خفت‌گیر مورد علاقه پیدا کردن، را در اصطلاحات فارسی نداشته‌ایم و گویا معنای ضمنی جدیدی را معرفی می‌کند پس رمزگان معنایی نیز دیده می‌شود.

واحد خوانش (۷):

رمزگان کنشی سرقت بانک است با این مضمون: یه روز دو تا دزد اومدن تو موسسه که دستبرد بزنند. گفتند همه‌تون بخوابید رو زمین. گفتیم همیشه من نخوابیم؟ گفت: چرا؟ گفتیم اگه بخوابیم خوابیم به هم میریزه.

کمدین با معنای خوابیدن بازی می‌کند و با دو معنای دراز کشیدن فیزیکی و به خواب رفتن و جابه‌جا کردن معانی این دو در موقعیت نامتناسب یا عدم تجانس این دو، دست به خلق طنز می‌زند. دزدان به معنای دراز کشیدن بر روی زمین اشاره می‌کنند اما کمدین معنای به خواب رفتن را برداشت می‌کند و کمدین از رمزگان معنایی کمک می‌گیرد.

واحد خوانش (۸):

یه هویی دزدا رفتن جلو در نگاه کرد دید پلیس جمع شدن. گفت: کی زنگ زد به پلیس. گفتیم: نه کسی زنگ نزده پلیس، بین ما مطالبات مردم نمی‌تونیم بدیم، مردم جمع میشن پلیس میاد اینا رو آروم کنه به ما کاری نداره. گفت: یعنی پول بی پول؟! گفتیم: آره، ما نمی‌دیم فقط می‌گیریم. گفت: یعنی چی؟ گفتیم وارد جزئیات نشو... گفت مئه اینکه تو حالت خوش نیست اینجا رو محاصره کردند الان پلیس میان تو. گفتیم: خیالت تخت. ما به در اون پشت درست کردیم برای مواقع اضطراری ممکنه مردم بریزن تو ما را بزنند ما از این در در می‌رییم. بیا شما از این در برین که دزدا منو بوسیدن و رفتند.

اینجا با رمزگان فرهنگی روبرو هستیم. یعنی مخاطب باید از وقایع اختلاس‌های موسسه‌های مالی در سال ۱۳۹۰ مطلع باشد تا وقتی که علی صبوری که در روایتش در یکی از این موسسه‌ها شاغل است و از ماجرای اختلاس در روایت استنداپ کمدی‌اش بهره گرفته است. رمزگان نمادین تقابل مسئولین بانک و مردم را نشان می‌دهد زمانیکه علی صبوری می‌گوید ما مطالبات مردم نمی‌دیم، ما فقط می‌گیریم و کمدین که در اینجا عضو موسسه است سارقین را فراری می‌دهد درست از همان دری که مسئولین موسسه از دست مردم می‌گریزند و پلیس‌ها هم فقط معترضین را آرام می‌کنند اما از فرار مختلسین از در دیگر بانک بی‌خبرند. در اینجا کمدین با سه رمزگان نمادین نشانه‌سازی کرده است تا تقابل مردم و مسئولین موسسه مالی را نشان دهد.

واحد خوانش (۹):

گفتم بیا اینم شش میلیون روش اون مائین ۱۶ میلیون بهم بدید. گفت: نه. اون شد ۳۲ میلیون. گفتیم اون ۱۲ میلیونی رو

می‌گیرد، عشق را فقط پنهانی و در قلب می‌پسندد و غیر از این را دنباطلی می‌داند! با رمزگان نمادین می‌توان فهمید این موجودیت و زورگیر محله در تقابل با مردمی است که نمایندگی آن را علی قریب کمدین به عهده دارد و با رمزگان معنایی خود به گسترش معنایی خفت‌گیری دست می‌زند و آمال آرزوهای خود را به شکل طرح برداشتن فاصله طبقاتی بیان می‌کند.

اجرای دوم از علی صبوری در فصل دوم از برنامه خندانده‌شو است. علی صبوری نیز در این دوره با رای مردمی به عنوان نفر اول این مسابقات شناخته شد. در این اجرا کمدین به روایت از خود در اشتغال در یک موسسه مالی و اعتباری می‌پردازد.

واحد خوانش (۵):

اول لقبم کش بیار بود. یعنی طرف منو نگاه میکرد می‌گفت کش بیار خیلی خوب کش می‌آوردم.

از آن جهت که برای فهم کش آوردن باید بدانیم که در دوره ای با کش پول‌ها را به دسته‌های صدتایی تقسیم می‌کردند نیاز به ارجاع بیرونی است پس با رمزگان فرهنگی مواجه هستیم. از طرفی رمزگان معنایی را هم پوشش می‌دهد زیرا کش آوردن فیزیکی در معنای اولیه برداشت می‌شود اما در واقع کش لاستیکی مد نظر است و کمدین از این بازی معنایی برای ایجاد خنده بهره می‌گیرد و شغلی مضحک که وجود خارجی ندارد را ابداع می‌کند.

واحد خوانش (۶):

بعد ترفیع گرفتم شغلم شد این (با دست شکل منگنه نشان دادن). منگنه بیار. منگنه می‌آوردم. بعد دستگاه پول شمار که خراب می‌شد من زبونم می‌دادم بیرون میومندن انگشت میزدن و پول‌ها رو می‌شمرندن.

این واحد خوانش نیز مانند شغل قبلی با شکل‌گیری یک رمزگان معنایی جدید اشاره به ترفیع شغلی "منگنه آور" دارد در صورتی که با ارجاع به دنیای واقعی درمی‌یابیم که کمدین دست به خلق نشانه جدید زده و همین منجر به خنده مخاطب می‌شود یا باز به همین شکل، شغل زبان درآوردن را نیز به مخاطب معرفی می‌کند. با مراجعه به واقعیت مشاغل می‌توان فهمید که ترفیع گرفتن از کش آوردن به شغل منگنه بیار در تناقض است و اینها خلاف آنچه که در مفاهیم ارتقا شغلی است و اجراکننده از این تقابل در جهت ایجاد خنده بهره گرفته است و این همان رمزگان نمادین است.

بده گفت: نه اون شد ۴۲ میلیون. گفتم من الان چیکار کنم گفت این حبابه. گفتم این بادکنکه به نظر من.

در اینجا کم‌دین از رمزگان فرهنگی کمک گرفته است زیرا مخاطب را ارجاع می‌دهد به نوسانات ارزی در اقتصاد ایران که دهه‌هاست همراه مردم است و در این دو دهه اخیر به دلیل تحریم‌های بین‌المللی شدت بیشتری گرفته است. وقتی فروشنده می‌گوید حباب است به مفهوم اقتصادی تورم اشاره دارد که در دهه اخیر شکل گرفته است و با خود معنای ضمنی دارد که این حباب خواهد ترکید و بعد از مدتی قیمت‌ها کمی عقب‌نشینی خواهد کرد پس با معنای ضمنی هم روبرو هستیم و بلافاصله کم‌دین متذکر می‌شود این که بعد از تنها سپری شدن چند دقیقه تورم شکل می‌گیرد حباب نیست و بادکنک است و در اینجا باز با قانون عدم تجانس و رمزگان معنایی حال و هوای اقتصادی تورم را به بازی می‌کشانند و با قیاس آن با بادکنک از مخاطب خنده می‌گیرد. در واقع دو رمزگان معنایی در اینجا شکل گرفته است یکی معنای ضمنی حباب برای تورم و دیگری معنای ضمنی بادکنک برای تورم که این معنای اخیر نشان می‌دهد که تورم خیلی هم موقت نیست و ضخامتش بیشتر از یک حباب است پس کم‌دین آن را بادکنک خطاب می‌کند.

کم‌دین با اول شخص مفرد داستان جوانی را روایت می‌کند که به دنبال کار از یک موسسه مالی اختلاس‌گر، سر درمی‌آورد. او موسسه را اینگونه معرفی می‌کند: سارقین موسسه مالی از این مکان دست خالی می‌روند چون بانک خود پول‌های سپرده‌گزاران را از آنها می‌گیرد و هیچ پرداختی به مردم ندارند و مسئولین آماده این اختلاس‌ها هستند چون دری تعبیه کرده‌اند برای روزی که اگر مردم به آنجا حمله کردند، مسئولین موسسه از صحنه بگریزند و دقیقاً از همان در نیز راوی استنادپ، سارقان آن روز را فراری می‌دهد. سپس بعد از اخراج راوی و خارج از محیط کار، او جوانی است که با فروختن ماشین خود قصد اجاره خانه‌ای را دارد که حین فروش و پشیمان شدنش از فروش دچار حباب تورم می‌گردد. در میان این رمزگان فرهنگی و معنایی است که با مشکلات مالی و اقتصادی یک جوان ایرانی در این دهه اخیر آشنا می‌شویم.

در اجرای سوم از میثم درویش‌نپور مسافرت توریستی به ترکیه اشاره دارد و اینگونه آغاز می‌کند.

واحد خوانش (۱۰):

آقا من عاشق این عملیات‌های تروریستیم البته اونایی که

خارج از کشور اتفاق می‌فته. واسه اینکه قیمت تورهای مسافرتی‌شون بیهو می‌کشه پایین. رفیق من زنگ زد گفتم میثم تلویزیون داری می‌بینی زدن ترکیه رو ترکاندن. گفتم خیلی ناراحت شدم. گفت خفه شو بابا چمداناتو ببندید من بلیط ترکیه رو نصف قیمت خریدم. خلاصه وصیت‌نامه‌مونو نوشتیم رفتیم ترکیه تو شرایطی که همه فرار می‌کردن از خطر ما هجوم بردیم.

کم‌دین با رمزگان هرمنوتیکی طرح یک گزاره عجیب که عاشق عملیات‌های تروریستی در خارج از کشور است، موفق عمل می‌کند و در ادامه با رمزگان کنشی ماجرای مسافرت خودش را به ترکیه با یک تور ارزان تعریف می‌کند. رمزگان معنایی "ترکیه را ترکاندن" معادل عملیات تروریستی در ترکیه است که اشاره به کودتای نافرجام ۱۳۹۵ در ترکیه دارد بنابراین در این خوانش با دو رمزگان فرهنگی سر و کار داریم یکی کودتای ۱۳۹۵ ترکیه و دیگری ارجاع به جهان خارج و اشاره به تخفیف‌های تورهای خارج از کشور در زمان‌های بحرانی است و درمی‌یابیم که چرا راوی آن را با خوشحالی بیان می‌کند زیرا در ایران و قیمت‌های بالای تورهای خارجی، کسانی که سفر به خارج از ایران را تجربه نکرده‌اند و موقعیتی برای تفریح و سیاحت آنها فراهم می‌شود را آنقدر خوشحال می‌کند که حتی اگر در مقصد توریستی احتمال مرگ و ترور باشد، باز هم استقبال خواهند کرد و آمارها نیز این را نشان داده است (سایت تحلیلی خبری عصرایران، ۱۳۹۵).

واحد خوانش (۱۱):

نشون به اون نشونی ما رسیدیم ترکیه به هر کسی می‌گفتیم : داداش "photo me?" جواب می‌داد چیه داداش می‌خوای عکس بگیري بده من برات بگیرم یا مثلاً تو خیابون وایسادی یکی اومد تو صورتم که: "مستر I am" گم شدم می‌خوام go کنم تو هتل go to hotel". گفتم: حالا چرا اینجوری حرف می‌زنی؟! گفت: ایرانی هستی؟! این چه تیبیه زدی دارم یه ربع باهات انگلیسی حرف می‌زنم!

در این قسمت با رمزگان فرهنگی مواجه هستیم و هر جا که کم‌دین تغییر زبان می‌دهد باید با زبان انگلیسی تا حدودی در دنیای امروزی آشنا باشیم تا بتوانیم رمزگشایی کنیم که کم‌دین با زبان انگلیسی قصد ارتباط دارد اما در خیابان‌های ترکیه گویا مملو از ایرانی است و نیازی به کاربرد زبان انگلیسی نبوده است. رمزگان معنایی ساختن معنای ضمنی

"من ایرانی هستم" با گفتن: داداش میخوای عکس بگیری بده من برات بگیرم.

واحد خوانش (۱۲):

بعد داشتم غذا میخوردم دیدم به چند تا خارجی بدجور نگاه می‌کنند گفتم: where are you from؟ جواب داد: USA گفتم: ترامپ (با پوزخند و نگاه تحقیرآمیز) حال کردید نه؟! یعنی به جا تمام اون تحریم‌هایی که به ما اعمال کردن جواب دادم.

در این بخش باز هم با رمزگان فرهنگی مواجه هستیم آن هم از نوع ایرانی و سیاست خارجی آن. شنونده باید از سیاست‌های اخیر غرب‌ستیزی و امریکاستیزی دولتمردان امروز ایران مطلع باشد تا بداند که چقدر مضحک است که با یک پوزخند بتوان پاسخ تحریم‌های آمریکایی را داد! همین رمزگان نمادین سیاست دولتمردان ایران و جهان غرب خود باعث شکل‌گیری این فضای طنزآلود گشته است. به قول خود کم‌دین: خلاصه وصیت‌نامه‌مونی نوشتیم رفتیم ترکیه تو شرایطی که همه فرار می‌کردن ما هجوم بردیم به ترکیه، و این شرایط نیز نتیجه همین سیاست‌ها و تحریم‌های سنگین بین‌المللی است.

واحد خوانش (۱۳):

خانم من تو این شرایط یه ظرف برمی‌داشت یه زیتون برمی‌داشت می‌زاشت اون بالا دورش تزیین می‌کرد می‌شد خورشید بعد کاهو اون پایین مزرعه بود درختا سبزیجات بودند بعد گل کلم بیعی می‌زاشت بشقابش رو میز برا اینستاگرام عکس می‌گرفت. گفتم عزیزم اینجور که تو می‌خوری هزینه سفرمون در نمیداد. گفت: تو نگران نباش رفت تو رستوران دوباره برگشت طوری که گفتم: عزیزم تو مزرعه رو با خاک یکسان کردی بسه.

در این واحد نیز با رمزگان فرهنگی و رمزگان معنایی روبرو هستیم. اولین رمزگان فرهنگی عبارت است از آشنایی با فضای رسانه مجازی اینستاگرام، رمزگان دیگر، فرهنگ محاسبات اقتصادی یک ایرانی که خرج سفر تخفیفی را نیز باید درآورد تا در فضای همیشه متضرر ایران کمتر احساس مال‌باخته بودن و شکست اقتصادی را داشته باشد زیرا تورم جزو زندگی یک ایرانی گشته است و علت پرخوری‌های کم‌دین و همراهان با درک این رمزگان میسر است. رمزگان معنایی نیز کنایه به پرخوری همسر با اصطلاح "با خاک یکسان کردن" است.

اجرای چهارم از مهرداد جوانمردی از یک گروه با نام کافه استنداپ در یک رسانه اجتماعی است.

واحد خوانش (۱۴):

سلام و عرض خوش آمدگویی دارم خدمتون امیدوارم که حالتون خوب باشه و هشتگ واکسن بخریدو حتماً توییت کرده باشید عزیزان این قضیه واسه ما خیلی مهمه منتها خیلی پر توقع نباشید. جدیداً پر رو شدید ها! هی واکسن بخرید واکسن بخرید! یعنی چی یه جور می‌گیه واکسن بخرید انگار مثلاً باهاشون نسبتی دارید. یهو بگیه خرجتونم بده دیگه!

واحد خوانش حاوی سه رمزگان فرهنگی است که عبارتند از هشتگ زدن، واکسن خریدن، خرجی دادن، و یک رمزگان نمادین. در مورد رمزگان فرهنگی کم‌دین به شکل کنایی بیان می‌دارد که مردم و مسئولین هیچ نسبتی با هم ندارند و فکر تعامل و نزدیکی با مسئولین بی‌معنا است و اشاره به روابط مردم و مسئولین در ایران دارد. رمزگان نمادین نیز ناهمسو بودن خواست مردم با سیاست مسئولین را نشان می‌دهد زیرا مردم برای زنده ماندن از فراگیری کرونا به واکسن نیاز دارند اما مسئولین با واکسن نخردن از غرب در مسیر سیاست مبارزه با غرب هستند و در همین راستا عدم تمایل خرید واکسن‌های غربی را بارها اعلام کردند و کم‌دین به همین موضوع اشاره دارد.

واحد خوانش (۱۵):

یعنی چی واکسن بخرید! ولی این رفتاراتون معلومه که الگوبرداری شده از غربیه. عزیزان غرب به جز برهنگی، بی بندوباری واکسن خریدن آسایش و آرامش و مقصداری ثبات اقتصادی هیچ چیز دیگه‌ای نداره.

در این بخش نیز با رمزگان فرهنگی روبرو هستیم. از آنجا که کم‌دین نمی‌تواند مستقیماً هیچ دولتمردی را مورد انتقاد قرار دهد و نامی ببرد پس بهتر است تا مردم را مورد خطاب انتقادی قرار دهد که "رفتاراتون معلومه که الگوبرداری از غربیه و با گفتن اینکه غرب مگر چه دارد در پاسخ ابتدا برهنگی و بی بندوباری را می‌گوید و سپس سه ویژگی آسایش و آرامش و ثبات اقتصادی را بیان می‌کند که کاملاً مثبت هستند و مردم خواهان آنها هستند. برای درک رمزگان فرهنگی یعنی از معادلات سیاسی ایران آگاه باشیم و برای درک رمزگان نمادین باید بدانیم که آسایش و آرامش و

بخش‌هایی از فیلم‌های ترکیه‌ای که این خود رمزگان فرهنگی دوم است، شروع به تهمت زدن می‌کند و منظورش این است که کاندیدای موردنظر هم تهمت می‌زده است. باز خود را با کاندیدای مورد نظر در یک جبهه نمی‌داند البته این کاندید نیز به عنوان ریاست جمهوری در ۱۳۸۸ انتخاب شد و به جمع مسئولین سیاسی کشور پیوست.

واحدخوانش (۱۸):

در زمینه اشتغال زایی که من خیلی صحبت نکنم مسئولین ما بد طولایی دارند خدا را شکر به کاری کردن که واژه بیکار رو از فرهنگ لغت دهخدا می‌خوان در بیان چون هممون هر روز به یک نحوی سرکاریم یک روز با گوشت یک روز با مرغ یک روز با تخم مرغ یک روز با دلار. عذر می‌خوام فکر کنم یک لحظه پام رفت رو فیلترینگ.

رمزگان معنایی در اینجا اشاره ضمنی به اینکه حرف‌هایش بر خلاف فیلترینگ کشوری است و اعتراضی است را با رفتن پا روی فیلترینگ بیان می‌کند. یکی از رمزگان فرهنگی ارجاع به مسئله بیکاری، تورم کالاهای مصرفی و ارز در جامعه امروز ایران است. دومین رمزگان فرهنگی نیز ارجاع به سیاست کشور در برخورد با اعتراضات یا هر آنچه که در راستای سیاست‌های دولت است با روش فیلتر کردن شبکه‌های اجتماعی است. پس کم‌دین به خود یادآور می‌شود بهتر است مراقب حرف‌هایش باشد تا مبادا حرف‌هایش فیلتر نشود چون سخنانش سمت و سوی ضد مسئولین و سیاست‌های آنها را به خود گرفته است. ارجاع به مخاطرات اقتصادی که مسئولین با گران کردن خدمات، کالاها و ارز مردم را درگیر و زحمت می‌اندازند. نمادین: مردم در برابر مسئولین. در جدول زیر رمزگان موجود در این واحدهای خوانش طبقه بندی شده‌اند.

جدول ۱. تعداد رمزگان فرهنگی

رمزگان فرهنگی
۱- خفت‌گیری (اقتصادی)
۲- مشاعات (سیاسی)
۳- طرح برداشتن فاصله طبقاتی (سیاسی)
۴- دختر موردعلاقه (روابط انسانی)
۵- عشق (روابط انسانی)
۶- سیاست‌های فرزندآوری و ازدواج در ایران (سیاسی)
۷- مجری صدا و سیما آقای بای (سیاسی)
۸- کش بیار در بانک (اقتصادی)

واکسن را مردم می‌خواهند در حالیکه مسئولین فقط مبارزه با غرب را می‌خواهند که این دو با هم در یک جا جمع نمی‌شود و دو قطب مخالف هستند.

واحدخوانش (۱۶):

عوضش ما اینجا به سری مسئول داریم که خیلی دلسوزن! چند روز پیش عزیز بزرگواری اومدن گفتن هیچ پارازیتی سرطان زان نیست اما بیماری زاست از همین تریبون می‌خوام بگم مرسی که بیمارمون می‌کنید! مرسی که سرطانیمون نمی‌کنید.

رمزگان فرهنگی عبارتند از ارجاع به سخن مشاورعالی وزیر بهداشت وقت محمد اسماعیل اکبری، و موضوع پارازیت‌ها است که اعلام کرده بود "پارازیت‌ها بیماری‌زا هستند نه سرطان‌زا" (همشهری آنلاین، ۱۴۰۰).

پس مخاطب باید از این موضوع مطلع باشد و این خبر را خوانده باشد. از آنجهت رمزگان نمادین است که باز بی‌اهمیتی یکی از مسئولین وزارت بهداشت را به بیمار نکردن مردم، نشان می‌دهد. برایش بیماری مردم آنچنان اهمیتی ندارد با افتخار به اینکه دریافته است، پارازیت‌هایی که برای اختلال در شبکه‌های ماهواره‌ای به کار می‌برند بیماری زاست و نه سرطان‌زا! این را اذعان می‌کند و در این جا نیز مسئولین در مقابل مردم قرار می‌گیرند و گویا مسئولین منتخب فراموش کرده‌اند که باید به فکر سلامتی افراد جامعه باشند و نه باعث بیماری آنها. رمزگان فرهنگی دیگر در اینجا اشاره به سیاست ایجاد پارازیت برای مقابله با شبکه‌های غیرایرانی و مخالف سیاست‌های مسئولین است.

واحدخوانش (۱۷):

فاطمه گل با اون آقا هست بله امیرعلی جان من از شما مدرک دارم سند دارم بله یک وقت فکر نکنید می‌خوام تهمت بزنم بگم، بگم (در حالیکه عکسی پرینت رنگی را نشان میدهد ادامه میدهد). بگم قسمت ۱۴۷ شما با فاطمه گل رو عرشه کشتی چیکار می‌کردید چیکار می‌کرد آقای توکل (یکی از حضار در سالن و در حالیکه عکسی پرینت رنگی دیگری را نشان میدهد ادامه می‌دهد) تو سینما چیکار میکردی؟!

رمزگان در اینجا فرهنگی است و ارجاع به منظره انتخاباتی یکی از کاندیدای نمایندگی ۱۳۸۸ در ایران دارد زیرا کم‌دین مانند همان کاندیدا عکس رنگی درمیآورد از

رمزگان معنایی
۱۴- خرجی دادن=معنای صمیمیت مسئولین با مردم
۱۵- بگم بگم= دلالت ضمنی بر اینکه نقطه ضعف‌هایت را افشا کنم
۱۶- واژه بیکار رو از فرهنگ لغت دهخدا می‌خوان در بیارن= مشغولیم با گرانی‌ها و معنای کنایی به بیکاری و مشکلات اقتصادی

جدول ۳. تعداد رمزگان نمادین

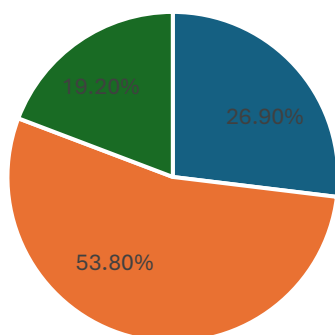
رمزگان نمادین
۱- تقابل مشاعات ساختمان با خفت‌گیری
۲- تقابل طرح برداشتن فاصله طبقاتی با خفت‌گیری
۳- خفت‌گیر مورد علاقه در تقابل با دختر مورد علاقه
۴- تقابل زورگیری با سخنان زاهدانه
۵- لقمه حلال در تقابل با زورگیری
۶- ترفیع گرفتن شغلی در تقابل با مشاغل مانند منگنه آوردن و زبان درآوردن
۷- ما مطالبات مردم را نمی‌دهیم، موسسه نمی‌دهد فقط می‌گیرد (تقابل مسئولین بانک با مردم)
۸- فراری دادن سارقین از همان مفر مسئولین موسسه
۹- ماموران پلیس مردم متضرر را آرام می‌کنند اما از مختلسین بانک که از دری مخفی می‌گریزند، اطلاعی ندارند (تقابل پلیس و مردم)
۱۰- تقابل بین آمریکا و ایران
۱۱- تقابل انتخاب پوشش در ایران و در خارج از ایران
۱۲- تقابل مردم با مسئولین در واکسن نخریدن،
۱۳- عدم فراهم کردن آرامش، آسایش و ثبات اقتصادی از جانب مسئولین (تقابل مردم و مسئولین)
۱۴- تقابل اشتغالزایی مسئولین و مردم

رمزگان فرهنگی
۹- ترفیع گرفتن (اقتصادی)
۱۰- اختلاس موسسات مالی در سال ۱۳۹۰ (سیاسی)
۱۱- نوسانات ارزی (سیاسی)
۱۲- تخفیف‌های تورهای خارج از کشور در زمان‌های بحرانی (اقتصادی)
۱۳- کودتای نافرجام ۱۳۹۵ در ترکیه (سیاسی)
۱۴- دانستن زبان انگلیسی برای سفر خارجی (روابط انسانی)
۱۵- تحریم‌های بین‌المللی بر ایران به دلیل سیاست‌های غرب ستیزی (سیاسی)
۱۶- عدم توان اقتصادی مردم ایران برای سفرهای خارجی (اقتصادی)
۱۷- ظاهر متفاوت ایرانی‌ها در خارج از ایران و داخل ایران (سیاست‌گذاری پوشش در ایران)
۱۸- فضای مجازی اینستاگرام (روابط انسانی)
۱۹- اوضاع اقتصادی ضعیف خانواده ایرانی (اقتصادی)
۲۰- واکسن خریدن (سلامت و سیاست)
۲۱- هشتگ زدن (سیاست)
۲۲- خرجی دادن (اقتصادی)
۲۳- سخن مشاور عالی بهداشت (سیاسی)
۲۴- سیاست ایجاد پارازیت (سیاسی)
۲۵- سخنان یک مناظره انتخاباتی (سیاسی)
۲۶- شخصیت سربال ترکیه‌ای به نام فاطما گل (روابط انسانی)
۲۷- گرانی کالاهای مصرفی (اقتصادی)

جدول ۲. تعداد رمزگان معنایی

رمزگان معنایی
۱- مشاعات = معنای ابدعی خفت‌گیری
۲- طرح برداشتن فاصله طبقاتی = معنای ابدعی خفت‌گیری
۳- حضور دائمی خفت‌گیر = کی بری تا کی خفتت کنه
۴- (عشق جاش) اینجاست = قلب
۵- بنده پول = مال دوستی
۶- کش آوردن در بانک و معنای ضمنی کش آوردن فیزیکی
۷- خوابیدن روی زمین = معنای ضمنی به خواب رفتن
۸- حباب = تورم موقت
۹- بادکنک = تورم نه‌چندان موقت
۱۰- ترکیه را ترک‌اندن = کودتا در ترکیه رخ داده است
۱۱- پاسخ به سوال انگلیسی با زبان فارسی برای بیان تلویحی من ایرانی هستم
۱۲- خرج سفر را باید درآورد = خوردن افراطی در رستوران هتل
۱۳- مزرعه را با خاک یکسان کردن = پرخوری کردن

■ روابط انسانی ■ ارجاعات سیاسی ■ ارجاعات اقتصادی

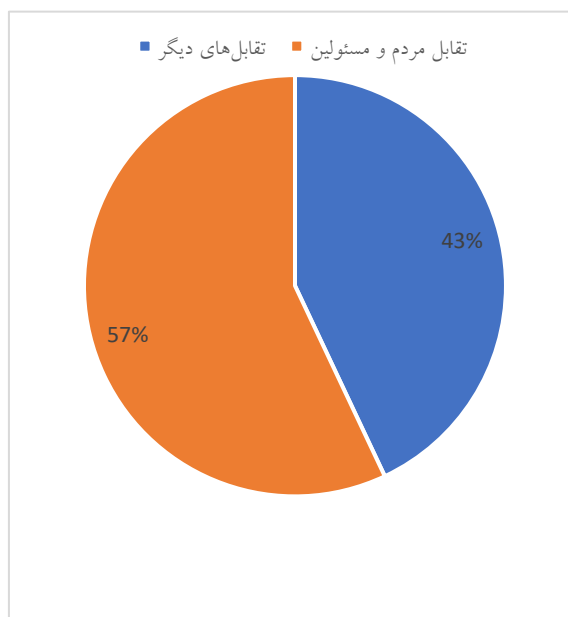
نمودار ۰۱. رمزگان فرهنگی

این ۱۸ واحد خوانش مرتب شده‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در ۲۷ رمزگان فرهنگی موضوع پرتکرار ۱۴ مورد ارجاع‌های سیاسی و ۷ مورد ارجاع اقتصادی و ۵ مورد هم روابط انسانی است. با بررسی نوع ارجاع‌ها و ۸ رمزگان نمادین که تقابل مردم و مسئولین را نشان می‌دهد، می‌توان نتیجه گرفت که استندآپ‌ها در حال رساندن پیامی از جانب مردم به مسئولین هستند که در ایران سیاست و اقتصاد نیاز به بازنگری دارد و این را با اعتراض نرم که همان طنز و زبان طنز است بیان می‌کنند. البته برای تأیید این نظریه، مقاله دلایل و واحدهای خوانش بیشتری را می‌توانست ارائه دهد اما به دلیل محدودیت این بررسی در غالب یک مقاله پژوهشی همین مقدار ارائه داده‌ها و شواهد میسر شد. بنابراین این مطالعه توانست از پاسخ به سوالات برآید. حال می‌توان یکی از علل آنکه شما به برخی از استندآپ‌ها نمی‌خندید را در بیشتر مواقع به خاطر این دانست که از رمزگان فرهنگی مطلع نیستید بنابراین متن استندآپ برایتان خنده‌دار نیست. مخاطب باید با بازی‌های زبانی کمدین همراه شود و این همراهی و رمزگشایی، دانستن تمام رمزگان به کار رفته در زبان اجرایی کمدین را می‌طلبد.

اگر فرصت اجازه می‌داد می‌توانست تحقیقی در باب مقایسه استندآپ‌های دهه اخیر با دهه‌های دیگر انجام داد و بررسی کرد که آیا اعتراض نرم یا همان زبان طنزی که مسئولین را نقد می‌کند، روند نزولی داشته است یا صعودی. زیرا به نظر می‌رسد که استندآپ‌کمدی از پس انتقال رمزگان فرهنگی که بازنمایی از مشکلات مردم در سطح جامعه است برمی‌آید و صحنه‌ای مستعد برای پژوهش‌های جامعه‌شناسی است.

References

- Abedi, M., & Razi, A. (2023). Stand-up comedy as an interartistic genre in contemporary literature. *Interdisciplinary Studies in Literature, Art and Humanities*, 2(6), 245–272. [In Persian]
- Aparat. (2018). "Let me reveal" Ahmadinejad to Mousavi [Video]. <https://www.aparat.com/v/5aj0E> [In Persian]
- Ashouri Talooki, R. (2017). *Let Me Tell You What It Means: Reading Beyond Humor in Selected Iranian American Memoirs, Stand-up Comedy, and Film in the Post-9/11 Era* (PhD thesis). The University of Western Ontario.

نمودار ۲. رمزگان تقابلی

بحث و نتیجه‌گیری

در ادامه بررسی لازم است به این نکته اشاره کرد که برداشت رمزگان موجود از متون استندآپ‌کمدی دهه ۹۰ است و از آنجا که متون استندآپ‌کمدی به عنوان متون نوشتنی هستند و نه خواندنی ممکن است کسی بتواند رمزگانی بیشتر یا کمتر از این تعداد واحد خوانش به دست بیاورد اما در این پژوهش بسیار تلاش شد تا تحلیل مناسب برای هر کدام از چرایی رمزگان ارائه شود. با بررسی رمزگان پنجگانه در اجراهای چهار کمدین و ۱۸ واحد خوانش می‌توان نتیجه گرفت که رمزگان فرهنگی با بیست و هفت کاربرد از آمار بیشتری برخوردارند و در جدول زیر تعداد انواع رمزگان یافت شده در

- Asr Iran News. (2016). A significant surge in the demand of Iranians for tour packages to Turkey. <https://www.asriran.com/fa/news/480696> [In Persian]
- Barthes, R. (2008). *The pleasure of the text* (P. Yazdanjo, Trans.). Markaz Publications. [In Persian]
- Barthes, R. (1974). *S/Z* (R. Miller, Trans.). New York: Hill and Wang.
- Café Standup. (2020). Third performance, second night of the Mehrdad Javanmardi Performance [Video]. <http://www.youtube.com/@cafestandup> [In Persian]
- Carter, J. (2017). *The comedy Bible* (H.

- Kalehr & R. Jafarpoor, Trans.). Termeh & Toranj Publications. [In Persian]
- Hamshahri Online. (2021a). Exploring the reasons for the Iranian audience's inclination toward Turkish TV dramas: From *Magnificent Century* to *Fatmagü*. <https://www.hamshahrionline.ir/news/654998> [In Persian]
- Hamshahri Online. (2021b). Health Ministry advisor: Parazit is not Carcinogenic <https://www.hamshahrionline.ir/news/575415> [In Persian]
- MacRury, I. (2021). Humor as “social dreaming”: Stand-up comedy as therapeutic performance. *Comedy Studies*, 12(1), 45–60.
- Mahmoudi Bakhtiari, B., & Ahmadi, P. (2018). Humor in the Works of Ubayd Zakani as Aspects of Stand-up Comedy. *In Proceedings of the 1st National Conference on Literary Research with a Comparative Literature Approach*, Tehran. [In Persian]
- Murray, L. (2010). *Get started in stand-up comedy*. London: Hodder & Stoughton.
- Ross, A. (2018). *The language of humor* (T. Kazemi, Trans.). Avayye Viana. [In Persian]
- Sojoudi, F. (2008). *Applied semiotics*. Elm Publications. [In Persian]